

Bilimciliğin Epistemik Kesinlik Aracılığıyla Bir Değerlendirmesi

An Evaluation of Scientism through Epistemic Certainty

ALPER GÜRKAN 

Kırşehir Ahi Evran University

Received: 20.10.2022 | Accepted: 30.12.2022

Abstract: Scientism is a philosophical approach in which it is argued that methods of natural sciences should be used in different disciplines. Scientism is a methodological attitude and includes ontological presuppositions. However, the beginning of the scientific argument is the point of formation of epistemic beliefs, and therefore it is reasonable for an evaluation and criticism of scientism to begin with epistemology. Because scientism is an epistemological claim as an answer to the question of the basis of a belief. The epistemic principle of scientism is that knowledge is only scientific. Then one presupposes that the truth can only be reached through natural sciences. However, the relationship between the phenomenal world and the human mind has been shaped by philosophical assumptions and concepts. Contrary to necessary propositions scientific propositions do not seem to be necessary truths. In this study, the epistemic principle of scientism is criticized by considering epistemic certainty.

Keywords: Scientism, scientific knowledge, epistemic certainty, epistemology, truth.



Giriş

19. yüzyılda fiziğin başarılarından beslenerek ortaya çıkan bilimci (*scientific*) düşünce tek bilgi türünün bilimsel bilgi olduğu düşüncesi ve bunun sonuçlarından oluşmaktadır. Bir bilimci yaklaşık olarak doğa bilimleri aracılığıyla elde ettiğimiz sonuçların sağlam bilgiler olduklarını ve bu yüzden bütün bilginin bilimsel olması gerektiğini savunur. Bilimsel bilgiyi diğer bilgi türlerinden farklı kılan yönü onun edinilme biçimi veya yöntemidir. Bilimsel bilginin yegâne güvenilir veya sağlam bilgi olduğu inancı, onun elde edilme yöntemine ve dolayısıyla bilime abartılı bir güven duyma meselesini ortaya çıkarır. Böylece doğa bilimlerinde kullanılan yöntemler, sosyal ve beşerî bilimlerle din, ahlâk ve değer gibi konularda da kullanılmak için bir öncelik kazanır. Bilimcilik bu açıdan bilimin, bilim dışı kabul edilen felsefe, din veya ahlâkın yerini alması gerektiği düşüncesi olarak genişletmecidir.¹

Bu çerçevede ele alındığında bilimcilik her ne kadar ontolojik önvar-sayımlara dayanıyorsa da epistemolojik bir yaklaşım olarak değerlendirilebilir. Epistemolojik bir yaklaşım olarak bilimcilik, epistemik inanışların nasıl gerekçelendirildiği veya inanışların doğru sayılabilmesi için neye dayanması gerektiği sorularına bir cevaptır. Bilimcilik epistemolojik bir yaklaşım olmak bakımından en az üç unsuru içinde barındırır: Birincisi, bilimcilik hangi tür önermelerin gerekçelendirilmiş olacağına dair bir standart belirlemek açısından bir gerekçelendirme kuramı içerir; ikincisi, bilimcilik sağlam bilgiyi hangi tür yöntemlerin teminat altına alacağına dair metodolojik bir tutuma sahiptir ve üçüncüsü, bilimcilik hangi tür önermelerin doğru olduğunu belirlemeye yönelik bir doğruluk kuramına sahiptir.

Burada bilimcilik, bu üç unsuru içeren belirli bir epistemolojik yaklaşım olarak ele alınmakta ve bir eleştiriye tabi tutulmaktadır. Bu çerçevede öncelikle bilimciliğin ne olduğu sorusu cevaplanmaktadır. Böylece bilimciliği ona yakın bazı felsefî yaklaşım ve doktrinlerden ayıracak bir ölçüt ortaya konulmakta. Sonrasında söz konusu ölçütün dayandığı epistemik ilke

¹ Mesela Peels bilimciliği, “Doğa bilimlerinin sınırının, yaygın olarak bilimin alanı olarak değerlendirilmeyen akademik disiplinleri ve yaşam alanlarını içermek için genişletilmesi gerektiği görüşü” olarak tanımlar (Peels, 2018, ss. 47-48). Bilimciliğin genişletmeciliği bazen bilimsel emperyalizm/yayılmacılık olarak da adlandırılmaktadır. Genişletmecilik (*expansionism*)/bilimsel yayılmacılık (*scientific imperialism*) hakkında bir değini için bkzn.: (Stenmark, 2001, ss. 20-24).



açık kılınarak bilimciliğin epistemolojik bir yaklaşım olmasıyla kastedilenin ne olduğu ifade edilmektedir. Buna göre bilimcilik epistemolojik bir yaklaşım olarak epistemik inanışların niteliğiyle ilgili olduğundan epistemolojik çerçevede değerlendirilmektedir. Bu değerlendirme farklı alanlarla ilgili farklı iddialar içeren bilimciliğin özellikle belirli bir türü olarak epistemolojik bilimciliği çözümlemeyi gerektirmektedir. Öyle olduğundan bilimsel önermelerin epistemik inanışlar olarak hangi niteliklere sahip oldukları gösterilmektedir. Bütün bunlar esasen epistemik kesinlik kavramının bilimsel önermeler için neden mümkün olmayacağını cevabını verme amacına yöneliktir. Böylece bilgi ve kesinlik kavramı arasındaki ilişkiye odaklanılarak kesin doğru önermeleri bilimsel önermelerden ayıran belli başlı özellikler ortaya konulmaktadır.

1. Bilimcilik Nedir?

Bilimciliği diğer felsefi yaklaşımlardan ayırmanın yollarından birisi, bilimcilerce ortak olarak savunulan temel bir yaklaşımın açık kılınmasıdır. Bilimcilik doğalcı felsefe içinde ortaya çıkmış felsefi bir yaklaşım veya duruş olmak bakımından ontolojik yönden doğalcı ve maddeci karakterdedir. Bilimciliği farklı kılan yönü, mantıksal açıdan değilse de kronolojik açıdan epistemik inanışların neye dayanmaları gerektiği sorusunu temel almasıdır.² Bu soru aracılığıyla bilimcilik öncelikle epistemik bir ilke olarak, doğru önermelerin yegâne kaynağının bilim olduğu iddiasında temellenir.

Dünyaya ve kendimize ilişkin bilgimizin ham maddesi olarak işlev gören epistemik inanışlarımızı neye dayandırmalıyız? Geleneksel anlamda gerekçelendirmeyle ilgili bu soru, özellikle içinde yaşadığımız yüzyılda, kimilerince sadece bilimsel yöntemin sonuçlarına güvenmek gerektiği şeklinde cevaplanır. Buna göre sadece doğa bilimlerinin konu edindiği maddi şeyler veya olgular değil; din, ahlâk, siyasî düzen gibi farklı alanlardaki insanî meseleler de bilimin rehberliğinde çözümlenmelidir. Bu yaklaşım içinde dünyayı tanımlama ve açıklamada bilim her şeyin ölçüsü olarak görülür ve olanın ne

² Bir önermenin (A) mantıksal açıdan bir başka önermeye (B) dayanması, B'nin A'yı gerektirmesi veya A'nın B'den tümdengelim yoluyla çıkarılabileceği anlamına gelir. O hâlde B, A'ya göre mantıksal açıdan önce gelmektedir. Bu açıdan epistemik bilimci tutum, ontolojik bilimci tutumdan ileri gelir. Başka bir biçimde söylenirse kişi mantıksal olarak ontolojik bilimciliği kabul etmeksizin epistemolojik bilimciliği kabul edemez. Oysa bir önermenin (C) bir başka önermeden (D) kronolojik olarak önce gelmesi ile kastedilen, C'ye ilişkin karar oluşturma D'ye ilişkin karar oluşturmada önce gerçekleştirilmesidir.



olduğu ile ne olmadığı da bilimin ölçüsünce belirlenir (Sellars, 1963, s. 173).³ Böylesi bir iddia bilimsel bilginin güvenilirliğine dair güçlü inanın bir sonucudur. Bilimsel bilginin güvenilir olduğu inanın bilimselcilik olarak adlandırılması uygun olup olmadığını değerlendirmek ve bu inanın geçerliliğine ilişkin bir araştırmanın sınırlılığını belirtmek veya kapsamını ifade etmek için bilimselcilik ile ne kastedildiğinin de daha açık kılınmasına ihtiyaç vardır. Ne var ki bilimselciliğin ne olduğuna ilişkin farklı yaklaşımlar mevcuttur.⁴ Söz konusu farklılığa ilişkin belirleyici bir unsur konunun hangi bağlamda tartışıldığıdır. Bilimselcilik sadece bir metodoloji sorunu olmanın ötesinde maddeciliği içerdiğinden ontoloji ve gerekçelendirmeye ilgisi nedeniyle epistemoloji başta olmak üzere değer felsefesi, ahlak felsefesi, din felsefesi gibi felsefenin farklı alt dallarına ait bağlamlarda ele alınmaktadır.⁵

En kısa şekilde ifade edilirse bilimselcilik, sadece doğa bilimleri yöntemleri kullanılarak ulaşılan sonuçların doğru kabul edilmesiyle yetinilmesi gerektiğini ileri süren felsefi bir yaklaşımdır. Bu kısa tanımlama girişiminde öne çıkarılmak istenen üç noktanın aydınlatarak bilimselciliğin neliği ortaya konulabilir. Bu üç nokta, bilgi edinmek amacıyla gerçekleştirdiğimiz herhangi bir araştırmada sadece doğa bilimleri yöntemlerinin kullanılmasına yapılan vurgu ile özetlenmektedir. Buna göre bilimselcilik metodolojik bir tutumu, ontolojik bir varsayımı ve epistemolojik değerlendirmeyi (eleştiriyi) içeren felsefi bir yaklaşımdır.

Bu üç felsefi sorunsalın mantıksal sırasını izlersek öncelikle sadece bilime konu edilebilecek şeylerden oluşan bir ontolojik varsayım söz konusudur. Bilimselciliğin yaslandığı bu varsayım neyin gerçekten var olduğuna dair bir ontoloji olarak bilimsel yöntemin konu edinebileceği şeyleri işaret ettiği için bilimselciliğin doğalcı felsefe içinde yer aldığını ileri sürmek makuldür.⁶

³ Aktaran: (Hacker, 2014, s. 98).

⁴ Bilimselciliğin akademik ve felsefi çerçevede ele alınmasına ilişkin örneklerin son yıllarda arttığı gözlemlenmektedir. İçerdikleri farklı çalışmalarla şu iki kitapta bilimselciliğin ne olduğu sorunu ve bilimselcilikle ortaya çıkan diğer sorunlar geniş birer bakış açısıyla ele alınmaktadır: (Robinson & Williams, 2014) ve (Ridder vd., 2018).

⁵ Bilimselciliğin yeterince kesin bir tanımından söz etmek mümkün mü? Bu soruyu cevaplarken Plantinga, bilimselciliğin ne olduğuyla ilgili soruyu yeterince uygun bulmadığını ifade eder. Çünkü ona göre bilimselcilik ifadesinin yerleşik bir anlamı yoktur ya da bilimselcilik sözcüğü belirsiz imalara sahiptir (Plantinga, 2018, ss. 221-222).

⁶ Bilimsel ontolojinin savunulmasında bilimsel maddeciliğe müracaat söz konusudur. Bilimsel maddeciliğin ve dolayısıyla bilimsel ontolojinin içerdiği mantıksal açmazlar nedeniyle neden savunulamaz olduğuna dair önceki bir eleştirim için bkz.: (Gürkan, 2022).



Başka bir ifadeyle bilimcilik, var olanların gerçekliğiyle ilgili başvuru alanı doğalcı açıklama içinde yer almaktadır. Doğalcı felsefe bu kapsamda (ontolojik bir yaklaşım olarak) dünyayı açıklamakta bilimsel yöntemin uygulanmasının gerekli sayıldığı felsefi bir duruştur.⁷ Bilimsel yöntemin uygulanabileceği şeylerin sadece maddî var olanlar veya onların etkileri olduğu göz önüne alınırsa hem doğalcılığın hem de onun içinde yer bulan bilimciliğin maddeci bir ontolojiye sahip olduğu anlaşılabilir.⁸ Nihai olarak doğal türler ile sınırlı bir ontoloji, dünyayı doğal süreçlerin veya doğal nedenlerin sonucu olarak görmeyi gerektirir (Cevizci, 2009, s. 647). Doğalcı filozofların neyin gerçekten var olduğu sorusuna yönelik tutumları aynı zamanda belirli türden bir bilgi tasavvurunu da gerektirir. Rosenberg bunu doğalcılığın, felsefi sorunların çözümü için fizik, biyoloji ve nöroloji gibi doğa bilimlerinin olgunlaşmış yöntem ve bulgularına müracaat etme gerekliliği şeklinde ifade eder (Stanford, 2016, s. 91). Esasen bu nokta doğalcılığın, bilimciliği anlamakta neden önemli bir yere sahip olduğunu görünür kılar. Ancak bilimcilik doğalcılık ile özdeş değildir.

Doğalcılık her ne kadar bilimciliği içeriyorsa da onunla beraber a priori bilgiyi⁹ ve normatifliği¹⁰ kabul eden bir çeşitliliğe de sahiptir. Bu şekliyle kavrandığında doğalcılığın kapsayıcı veya bütünleştirici bir felsefi tutum olduğu görülür.¹¹ Oysa bilimcilik, bilimsel yönteme dayanmayan a priori bil-

⁷ Maddy'ye doğalcılığın bir doktrin değil, daha ziyade bir yaklaşım olduğu görüşündedir. Bununla kastedilen, doğalcılık aracılığıyla yapılanın, ortaya konulan cevaplarla ilgili görülmekten ziyade mevcut soruları ele almanın bir biçimiyle ilgili görülmesi gerektiğidir (van Fraassen, 2014, s. 66).

⁸ Eğer maddeciliği yalnızca belirli bir maddecilik ile sınırlamazsak onun oldukça geniş bir düşünce ölçeğine karşılık geleceği açıktır. Ancak Mario Bunge maddeci düşüncelerin tamamında yer bulan ortak bir özellik olarak var olan şeylerin gerçekten maddî şeyler olmaları kabulünü ifade etmiştir. Başka bir biçimde söylenirse maddî olmayan şeylerin maddî şeylerden bağımsızca var olamayacakları düşüncesini ortak bir maddeci sayıltı olarak kabul etmek mümkündür (Bunge, 1981, s. 17) Bu açıdan bütüncül deneyime dayanmadan böyle bir iddianın ileri sürülmesinde olduğu gibi maddeciliğin metafizik bir görüş olduğu da ileri sürülebilmektedir.

⁹ Doğalcı düşünce içinde Hilary Putnam'ın da savunduğu türden bir a priori bilgi imkânına yer açılabilmiştir. Putnam, eğer "Her ifade hem doğru hem yanlış değildir." önermesi doğru ise a priori olarak en az bir doğrunun bulunduğunu ileri sürer. Böyle bir önerme mantığın çelişmezlik ilkesinin bir gereği olduğu için aklidir ve doğalcılığın akli bir açıklaması bunun kabul edilmesini gerektirir. Bknz.: (Putnam, 1978, ss. 153-170).

¹⁰ Doğalcılık içinde dikkat çeken bir konumu savunan Quine'in da son yazılarında kabul ettiği türden normatiflik fikri doğalcılık içinde yer alabilmiştir (Godfrey-Smith, 2003, s. 152).

¹¹ Kyle'ın tanımladığı "bütünleştirici doğalcılık" bu kapsayıcılığı örneklemektedir. Bknz.:



giyi de her türlü normu da reddetme tutumu olarak doğalcılık içinde köktenci bir yaklaşımdır.¹² Kısacası bilimcilik sözcüğüyle kastedilen her zaman doğalcılığın köktenci bir yorumudur. Doğalcılığın ontolojisine dayanan bilimcilik böylece metodolojik ve epistemolojik bir içerik de kazanır: Bilimcilik, geniş anlamda dünyayı açıklamada bilimsel yöntemi kullanmak gerektiği düşüncesi, dar anlamdaysa bir önermenin doğruluğunu kabul etmek için onun bilimsel olması gerektiği düşüncesidir.

2. Epistemoloji ve Bilimciliğin Epistemik İlkesi

Bilimciliğin doğalcılık içindeki yeri bize büyük ölçüde her iki felsefi yaklaşımın ortak bir ontolojiye ve metodolojiye dayandıklarını açık ederken bilimciliği özgün kılan noktanın onun epistemolojik yönü olduğunu gösterir. Diğer bir ifadeyle bilimcilik doğalcılıktan epistemolojik noktada ayrılır ve odağına “epistemik inanışlar neye dayanmalıdır?” sorusunu alır. Böyle bir soru, tıpkı diğer epistemolojik tutumlar için söz konusu olduğu gibi bilimcilik için de kronolojik bir başlangıç noktasıdır. Bu açıdan bilimcilik, bilgi kavramının yalnızca bilimsel yöntemin sonuçları için kullanılabilceği düşüncesinde temellenmektedir.¹³ Mesela Williams bilimciliğin çıkış noktası olarak bilgi değerinin, belgelenebilir (*certifiable*) bilimsel bilgiye atfedilmesi olduğunu yazar.¹⁴ O hâlde bilimciliğin anlaşılır olabilmesinin yolu, epistemolojinin ele aldığı sorunların genel bir çerçevesini çizerek bilimciliğin bu çerçeve içerisinde bilgi kavramını sadece bilimsel bilgiye hasreden epistemik ilkesini anlamak ve bununla ne kastedildiğini açık kılmaktır.¹⁵

(Stanford, 2016).

Ayrıca Godfrey-Smith, bilimin felsefenin yerini alması düşüncesini yadsırken başvurduğu (Godfrey-Smith, 2003, s. 151) ve de Caro ile McArthur’un savundukları liberal doğalcılık da (Stenmark, 2018, s. 71) doğalcılığın daha kapsayıcı bir anlayışına karşılık gelir. Bununla birlikte doğalcıların önemli bir kısmı için kendilerinin felsefe yapıyor olmaları bir sorunmuş gibi gözükmemektedir. Bilimcilikse bu anlamda felsefeyi yadsır.

¹² Bilimcilik, her ne kadar doğalcılığın bütünleştirici özelliklerine zıt bir tutum olsa da doğalcılığın bir türüdür (Mizrahi, 2017, s. 352). Köktenci sıfatı bunun ifade edilmesi için kullanılmaktadır.

¹³ Stevenson ve Byerly’ye göre bilimcilik, bilimsel yöntemle elde edilebilir bilginin tüm bilgiyi kapsadığı görüşüdür (Peels vd., 2018, s. 1).

¹⁴ Bilimsel bilgiyi farklı kılan yönü yöntemi olduğu için bu yöntemle başvuruyla insanların karşılaştıkları sorunları çözmek için bilime “abartılı” bir güven duygusu belirir (Williams, 2014, ss. 5-6).

¹⁵ Anlaşılacağı üzere bilimciliğin bu çerçevede ortaya çıkışı pozitivizm ile ilişkilidir. Nihayetinde pozitivizm doğalcı ve maddeci ontoloji üzerine inşa edilmiş felsefi bir yaklaşım olarak bilgi sorunuyla ilgilidir. Ancak maddeciliğin metafiziğe başvurmadan bütüncül bir savunusunun yapılamayacak olması bir anlamda ontolojik tartışmaların dışarıda bırakılarak sadece



Epistemik yönden inanışlarımızın yalnızca bilimsel yöntemin bir çıktısı olduğunda doğru veya güvenilir olarak kabul edildiğinin ileri sürülmesi, bilginin ve doğruluğun neliği ile güvenilir bilgi edinme yöntemi hakkında epistemolojik bir tutumun neticesidir. Her ne kadar bilimciler köktenci bir yorumla bilgi çözümlemesi, bilgi kuramı veya ilk felsefe olarak epistemolojiyi reddetseler de böyle bir tutuma sahiptirler.¹⁶ Burada dikkat çeken bu çelişkiyi açık kılmak için epistemoloji ile ne kastedildiğinin de açılması gerekmektedir:

Epistemoloji veya bilgi kuramı, felsefî bir alan olarak öncelikle bilginin neliğini araştıran ve bunun için de bilgiyi çözümleyerek onu oluşturan inanış ve doğruluk ile bunları bir araya getiren bilişsel dayanağın doğasını inceleyen bir daldır. Epistemoloji böyle anlaşıldığında onun merkezinde zihinsel bir durum olarak epistemik inanışı açıklamaya dönük gerekçelendirme kavramının olduğu anlaşılır. İnanışla ilgili gerekçelendirmenin, gerekçelendirilmiş inanışın ham maddesi olduğu gibi epistemik inanışlar da bilginin ham maddesidirler (Audi, 2018, s. 3). O hâlde bilgi kavramının özünde inanış yer almakta, bilgi bir inanış formu kabul edilmektedir. Bir inanış belirli bir önermesel yargı olduğu için o bir özne açısından bir inanıştır. Bu yüzden de epistemik inanış tek başına bilgiyi oluşturmaz; öznenin, bu inanışın edinilme yöntemiyle ilgili bir gerekçelendirmeye sahip olması veya bu inanışı gerektirecek bir nedene (kanıta) dayanması gerekir. Kısacası epistemik inanış, bir özne için belirli bir yöntemle edinilmiş bir kanıtın neticesidir. Gerekçelendirme veya inanışı destekleyen dayanak (kanıt veya iyi neden), doğru ve yanlış gibi kavramları varsaymayı gerektirdiği için normatiftir.¹⁷ Başka bir ifadeyle gerekçelendirici etkenler doğru önermeye inananın ve yanlış önermeleri elemenin değerlendirici ve eleştirel tutumunu

bilgi sorunu ile ilgilenilmesini ve dolayısıyla pozitivizmi mümkün kılmıştır. Frank, Viyana Çevresi filozoflarının maddeci olduklarını yazarken onunla bütünlük kavranan mekanikçi açıklama ile ilgilenmediklerini, onların daha ziyade deneysel sınanabilirlik ile ilgili olduklarını ifade eder (Frank, 1985, s. 137). Bu durum pozitivistlerin ontolojiden epistemolojiye yönelen doğalcılar olduklarını düşündürmektedir. Çünkü Newton-sonrası mekanikçi maddeci açıklamanın dayandığı ontolojik argümanlar doğrulanabilir nitelikte olmadıklarından, metafizik olduklarından, pozitivistlerce doğrudan savunulabilir de değildir.

¹⁶ Örneğin Churchland, bilgi çözümlemesinin bilgiye ilişkin sorunları yüz yıllardır çözemediğini iddia eder (Peels, 2018, s. 32). Oysa nihai olarak bilgi kuramları herhangi bir bilgi örneğinden önce, bir *ilk felsefe* olarak, bilgi çözümlemesi içerdiğinden onun çözümlemesi de bilgi çözümlemesidir.

¹⁷ Epistemolojinin normatif olması konusu bilimcilerce reddedilse de normatiflik ile bilgi kavramını başka tür inanışlardan ayırmada takip edilecek özelliklerin mevcudiyeti ve bunlara



sağlarlar. Neyin, hangi koşullarda gerekçelendirici olduğu kararı, bilgi örneklerine nasıl yaklaşılacağı ile ilgili epistemolojik bir tutumun esasını oluşturur. Bu anlamda epistemoloji, söz konusu bilgi örneklerine gitmeden önce kabul edilecek ilkeleri araştıran bir ilk felsefe konumundadır.

Buna göre bilimcilerin epistemolojiyi reddetmelerine rağmen¹⁸ epistemolojik bir tutum içinde oldukları aşîkârdır. Çünkü bir bilimci de bilgi olduğu iddia edilen herhangi bir önermeyi doğru veya yanlış olarak kabul etme konusunda, örneğin bilimin lehine olan, bir değerlendirme yapmayı gerekli görür. Buna göre bilginin ne olduğuna ancak bilimsel yöntem karar verir. Başka bir şekilde söylenirse bilginin *nasil olması gerektiği* sorusunun cevabı, onun bilimsel yöntemin sonucu olması gerektiği şeklindedir. Bilimciliğin epistemolojik türünü ifade eden epistemolojik bilimcilik “bilginin yalnızca bilimsel olduğu görüşü” olduğu için bilimciliğin dayandığı epistemik ilke de “yalnızca bilimsel önermeler bilgidir” şeklinde ifade edilebilir.¹⁹

O hâlde bilimcilik için bilgi olarak nitelenebilecek önermeler yalnızca bilimsel yöntemle elde edilmiş önermelerdir. Bilimsel bilgi tek geçerli bilgi olduğundan ve bilim de bilginin tek kaynağı olduğundan ve gerçek bilgi sadece bilimsel bilgi olduğundan (Mizrahi, 2017, s. 353) doğa bilimleri bilgiyi güvence altına almış biricik insanî etkinliktir (Rosenberg, 2018, s. 86).

Burada bilgi kaynağı olarak bilimin tek veya yegâne olarak nitelenmesi önemlidir. Çünkü bilimciliğin köktencilliği burada belirir: Bilgi için *sadece* bilimsel bilginin güvenilir olduğunu ileri sürmek bilimciliktir.²⁰ Bunun bir örneği, bilimsel yöntemin güvenilirliğini küllî (*universal*) doğruluk olarak ele almaktır.²¹ Bilimciliğin köktencilliği ile bu anlamda onun bir epistemolojik

ilişkin beklentileri ifade etmek için dikkate alma ihtiyacı söz konusudur. Bu anlamda epistemik norm ile kast edilen, bilgiye dair değerlendirmede dikkate alınan standartlardır (Blaauw & Pritchard, 2005, s. 109).

¹⁸ Bilimciler için ilk felsefe olarak epistemoloji anlayışı “kartezyen rüya”dır (Batak, 2017, s. 21).

¹⁹ Epistemolojik bilimcilik kısmî ve bütüncül biçimlerde ortaya çıkabilmektedir. Russell’ın Hıristiyanlığın Tanrı, ölümsüzlük ve özgür irade gibi konulardaki dogmalarının bilimsel yöntemce bilinmeyeceklerini söylemesi, dolayısıyla bunlar hakkında bilgimizin olamayacağı düşüncesi gibi belirli bir alanla ilgili iddialar kısmidir (Russell, 1997, s. 89). Oysa Carnap’ın bilim için bir sınırın bulunmadığını ileri sürmesinde olduğu gibi bir iddia bütüncül olabilir (Peels, 2018, s. 35). Çünkü bilim için bir sınır yoksa bilim her konu hakkında bilginin kaynağı sayılmaktadır.

²⁰ Mizrahi, bu iddianın aksine bilimin diğer bilgi türleri (diğer disiplinlerin ürettikleri) arasında en iyisi olduğu fikrini de bilimcilik (*weak scientism*) olarak kabul eder (Mizrahi, 2017, s. 354).

²¹ Mesela Atkins bilimin yeterliliği için hiçbir sınırın bulunmadığını ileri sürer. Bunun anlamı,



tutumdan öteye geçmiş olması kastedilmektedir. Çünkü güvenilir bilginin *sadece* bilimsel yöntemle dayanmasına dair kabul, kişisel ve toplumsal sorunların da *sadece* bilim aracılığıyla, en azından bilimsel yöntemle, çözülebileceği iddiasını mantıksal olarak içerir.²² Böylece bu düşünce, daha önce bilim dışı sayılan disiplinlerin de bilimsel yöntemin uygulanması yoluyla bilimselleştirilmeleri gerektiği düşüncesine, yani *genişletmeciliğe* yola açar.

3. Kesinlik ve Doğruluk Sorunu Açısından Epistemolojik Bilimciliğin Eleştirisi

Genişletmeci ve yerini alması bir eğilimle bilimsel yöntemi insan kültürünün tüm alanları için sağlam bilgi edinme yolu olarak almanın, bilimciliğin, epistemik meşruiyeti var mıdır? Bu soruyu cevaplamak ve bilimciliği epistemolojik çerçevede değerlendirmek için bilimsel bilginin genel koşullarına değinme gereği vardır. Bilgi kavramımız şayet doğru önermeler için kullanılabilirse önermelerin doğru olduklarını bilmenin bir yolunun bulunup bulunmaması önemli hâle gelmektedir. Bu durum bizi bütüncül anlamda sınaması yapılabilir önermelerle ilgili düşünmeye sevk edici niteliktedir. Bilimsel önermeler, doğrulanabilirlik ve yanlışlanabilirlik ilkelerinde karşılaştığımız gibi bütüncül sınama imkânı olmayan önermelerdir. O hâlde bilimsel önermelerin doğru olup olmadıkları sorusu bütüncül anlamda emin olabileceğimiz bir cevaba sahip değildir. Bu nedenle epistemik kesinlik için bilimsel önermeler uygun örnekler değildirler. Epistemik kesinlikle ilgili bir değerlendirme yapabilmek için önermeleri doğrulukla ilişkileri açısından mümkün önerme ve zorunlu önerme diye ayırmak bir yoldur. Zorunlu önermeler olarak analitik ve a priori önermelerin aksine mümkün önermeler doğru olabileceği gibi yanlış da olabilen önermelerdir. Dolayısıyla kesinlik ancak zorunlu önermeler için söz konusu olabilmektedir. Bilimsel yöntemden elde ettiğimiz sonuçlar da şayet mümkün önermelerden ibaretse bilimcilerin doğruluğu salt bilimsel önermelerin bir özelliği gibi ele almaları savunulabilir gibi gözükmemektedir.

Bu konunun aydınlatılması için öncelikle bilimsel bilginin genel koşullarını içeren bir değerlendirme yapma gereği vardır. Bilimsel bilgiyi episte-

doğruluğun bilimsellik ile özdeş olmasıdır (Atkins, 1995, s. 97). Buna göre bilimsel önermeler doğru, bilimsel olmayan önermeler yanlıştır.

²² Bu tür bir iddia için bkzn.: (Peels, 2018, ss. 45-46).



molojik açıdan değerlendirme ve eleştirisini yapma bize epistemolojik bilimciliği de değerlendirmenin yolunu açacaktır.

3.1. Bilimsel Bilginin Genel Koşulları

Bilimsel bilginin epistemolojik statüsü nedir? Burada bir bilginin epistemik kesinliğe yaklaştıkça artan doğruluk durumunu ifade etmek için başvuru epistemik statü kavramı, bir bilgi örneğinin hangi yöntemle elde edildiği ve buna göre de güvenilirlik derecesinin ne olduğuna göre belirlenmektedir. Bilimsel yönteme dayanılarak elde edilen bilimsel önermelerin güvenilirlik durumları, bilimsel bilginin genel koşulları hakkında bir fikir verir.

Bir şeyi biliyor olduğumuzu söylerken ne kastederiz? Kabaca bilgi ile doğru ve yanlış olabilen önermesel bilgi kastedilir (Hospers, 1997, s. 40). Birisi p gibi bir önermeye inandıkça ve p'nin doğru olması ile ona inanmak için iyi nedenlerin mevcut olması gibi diğer koşullar da yerine geldiği müddetçe kişi p'yi biliyor demektir (Lemos, 2007, s. 9). Burada “iyi neden” kavramı ile önermeye inanmak için uygun gerekçe kastedilmektedir. İnaniş bir gerekçeye dayanarak sahip olma hakkımız aynı zamanda bizim akliliğimizi işaret eder: Bilgi kavramı onlara inanmanın makul olduğu önermeler için kullanılır.²³ Bununla birlikte epistemolojide “bilgi” ile “gerekçelendirilmiş inaniş” arasında kökten bir ayrım var sayılır: Kişi yanlış bir inaniş da gerekçelendirebilirken sadece doğru önermeleri bilebilir. Bu farklılık öznenin gerekçelendirilmiş olmasının (yani makul olmasının) biliyor olmasından daha geniş bir aklilik tabanına sahip olduğu anlamına gelir. Bunun bir örneği, yarın güneşin doğacağına olan inanişimizin tümdengelim yoluyla akıl yürütme açısından bir meşruiyetinin bulunmamasına rağmen makul olabilmesidir: Kişi yarın güneşin doğup doğmayacağını asla bilemez ama gece yattıkça saatini sabah kalkacağı vakte göre kurar ve bu makul bir davranış olur. O hâlde dış dünya hakkındaki inanişlarımızın da doğru olup olmadık-

²³ Bilginin makul olması, onun bir inaniş olarak gerekçelendirilmiş olmasıyla aynı anlama gelir. Çünkü bir inaniş gerekçelendirmiş olmak demek, mantıksal açıdan ona inanmanın makul olup olmadığı hakkında bir değerlendirme yapmış olmak demektir de. Bu değerlendirmede inanişin gerekçelere sahip olması ona inanmanın diğer inanişlara inanma karşısında daha *tercih edilebilir* olmasıyla neticelenmiştir. (Chisholm, 1989, s. 8). Bu da gerekçelendirme gibi akliliğin de normatif olduğu fikrini verir.



larını bilme imkânımızdan söz etmeden onlara inanmanın makul olmasından söz edilebilir. Aklın zorunlu doğruları dışındaki mümkün önermelerin²⁴ tamamı için şu açıktır: Gerekçelendirme yoluyla elde edilen makuliyet sadece tümdengelim yoluyla akıl yürütmenin zorunlu sonuçları için söz konusu değildir. O hâlde burada savunulan görüşün kısa bir biçimde ifadesi şöyledir: Bir inanın gerekçelendirilmişliği onu makul saymak için gereklidir ama bilgi saymak için yeterli değildir.

Bilimsel bilgi gerekçelendirilmiştir ve bu yüzden de ona inanmak makuldür. Ancak bu, bilimsel bilgiyi, ondan başka bilgi türlerinin tamamını reddetmeyi gerektirecek kadar sağlam kılar mı? Şayet bilimsel bilgi bize kesinliği sağlasaydı, diğer bilgi türlerine ihtiyacımız olmadığını savunabilirdik.²⁵ Ancak bilimsel bilgi kesinlik içerir mi? Bilimsel yöntemde kullanılan ve gözlemlenenlerden hareketle daha genel ve kapsayıcı ilkelere götüren tümevarım da genel ilkelerden hareketle olası özel örneklemelere götüren tümdengelim de (Andersen & Hepburn, 2016) bize kesinliği sağlamaz. Ki zaten kesinlik özelliğine sahip önermeler olan zorunlu önermelerin yöntem gerektirmemesinin aksine bilimsel önermeler çıkarıma dayalı önermelerdir. Tümevarım yoluyla çıkarımın kesinlik özelliğini taşımadığı aşîkârdır.²⁶ Tümdengelim yoluyla çıkarım da dış dünya hakkında epistemolojik açıdan *sağlam* bilgi sunamaz, sunduğu bilgiler de nihai anlamda doğrulanabilir veya yanlışlanabilir değildir. Dış dünya hakkında başvurabileceğimiz kesin doğru ilkelere sahip olmadığımız ve ulaşacağımız sonuçlar öncüllerde daima içerileceğinden dolayı tümdengelim yöntemi kesinlik konusunda bize bir şey veremez.

Burada kullanıldığı çerçevede kesinlikten ne anlamalıyız? Kesinlik, en

²⁴ Burada bilginin temelde kendinden apaçık önermeler ve çıkarım yoluyla gerekçelendirilen önermelerden oluşmasına göre ikiye ayrıldığı varsayılmaktadır. Kendinden apaçık önermeler aracısız olarak gerekçelendirildikleri için onların edinilmeleri için bir yöntem gerekmez, onlar aklın zorunlu doğrularıdır. Örneğin “Bütün herhangi bir parçasından daha büyüktür.” önermesi böyledir. Kendinden apaçık doğrular zorunlu doğrulardır Bknz.: (Audi, 2018, s. 106).

²⁵ Böyle olsaydı bile kesinlik belirli önermelerle ilgili olacağı için başka alanlarda, mesela doğa bilimsel olarak incelenemeyecek alanlarda farklı türden bilgilerin bulunabileceği için bilim dışı araştırmalara yine ihtiyaç duyardık. Bilim bize kesinliği sağlasaydı bile bu değer yargıları için yine de bilimin betimleyici dili dışına çıkmayı gerektirirdi.

²⁶ Hatta Hume bu tür bir yöntemde sonuçların akıl yürütme veya anlama yetisine dayalı olmadıkları için makul olmadığını da ileri sürer (Hume, 1976, s. 29). Ancak bu yukarıda sunulan türden bir akıllık anlayışı içinde doğruymuş gibi gözükmemektedir.



yüksek epistemik statü olarak şüphe edilemezliktir (Reed, 2011). Ancak buradaki şüphe edilemezlik özneye değil önermeye ait bir özelliktir. Bu yüzden bir önermeye atfedilebilecek kesinliğin karşıtı, öznel bir özellik değil, olasılık gibi nesnel bir özellik olur (Cevizci, 1999, s. 507).²⁷ O hâlde dış dünya hakkındaki yargılarımızla beraber bilimsel bilgidен de kesinlik bekleyemeyiz. Kısacası, bilimsel bilginin var olma koşulu, kendilerini kullanarak çıkarım yapılması için gerekli ilkelerin kabul edilmesidir. Bu durumda bilim, bazı önsayıtlı²⁸ ve aksiyomlar yanı sıra hipotezleri zorunlu olarak içermektedir. Böyle olduğu için bilimsel bilgi için bütüncül anlamda bir doğrulama ve yanlışlama imkânı söz konusu değildir. Çünkü söz konusu önsayıtların, aksiyomların ve hipotezlerin doğrulaması da yanlışlaması da yapılamaz. Zaten bu da aynı olgu durumuna izin verecek birden fazla kuramın aynı anda mevcudiyetinin makul olması anlamında “eksik belirlenim ilkesi”ni bilim için gerekli kılar. Bilimsel bilgi bütüncül olarak doğrulanma imkânına sahip değilse bilimsel önermelerin doğru olup olmadıklarını kesin yolla bilemeyiz. Ayrıca kuram değişimleri de bilimsel bilgilerin belirli türden bir göreliliğe sahip olduklarını gösterir. Bunu öz olarak Popper’ın bilimin yanıtlarını geçici olarak nitelemesinde de görürüz (Popper, 2003, s. 317).

3.2. Epistemolojik Bilimciliğin Eleştirisi

Bilimcilik düşüncesi, bilimsel yönetime karşı güçlü güvenle bilimin doğru önermelerin tamamını içerdiği düşüncesidir. Peter Atkins bunu bilimin küllü yeterliliği olarak ifade ederek bilimin bir sınırının bulunmadığını yazar (Atkins, 1995, s. 97). Mantıksal olarak şayet doğru bilgi sadece bilimsel yöntemin bir sonucu olabiliyorsa bu iddianın kendisini doğru kabul edemeyeceğimiz açıktır.²⁹ Çünkü bu iddia bilimsel yönetime dayanmaz. Bu iddia kendi kendini yadsıdığı için ona inanmak da makul değildir.

²⁷ Epistemolojik açıdan kesinliğini mümkün görmeyen Popper, önermelerin yanlışlanabilirlik derecesine göre karşılaştırılabilirliği durumunda kullanılabilecek ve bir önermenin yanlışlanabilirlik derecesi azaldıkça artan “mantıksal olasılık”ı esas alır. Bknz: (Popper, 2003, ss. 144-145).

²⁸ Nordgren’e göre bilimde kaçınılmaz sayıtlar şöyle sınıflandırılır: Metafiziksel, metodolojik ve aksiyolojik sayıtlar (Nordgren, 1994, s. 24). Bilim eğer doğayı araştırıcaksa onu zihinden bağımsız bir gerçeklik olarak varsayar ki bu metafizik bir önsayıttır. Dış dünyanın gözleminin bize bilgi vereceği varsayımı metodolojik bir önsayıttır. Basit kuramların karmaşık kuramlara tercih edilebilir olmasının doğruluğa yakınlıkla ilişkilendirilmesi de aksiyolojik önsayıttır.

²⁹ Bilimsel olarak elde edilen bir sonucun farklı bir yöntemle elde edilen sonuçla uyumsuzluğu hâlinde bilimsel çıktının tercih edilmesi gerektiğine dair düşünce zaten bilimsel değildir;



Atkins'in doğru önermeler kümesini bilimsel önermelerle sınırlandırmasının epistemolojik dayanağı nedir? Böyle bir iddia ancak a priori bir kararla mümkündür. Yani burada da yapıldığı gibi bir meta-gerekçeleştirmeyle mümkündür.³⁰ Kişi bu anlamda, "Sadece deneysel önermeler doğrudur." gibi metodolojik bir ilkeyi a priori olarak kabul edebilir. Ancak a priori kabuller (önkabuller) bilimsel yolla gerekçeleştirilemezler.

Ayrıca Putnam en azından bir tane a priori doğrunun bulunduğunu kanıtlayarak doğru önermeler kümesinin bilimsel önermelerle sınırlı olamayacağını göstermiştir. "Her ifade hem doğru hem yanlış değildir." önermesi a priori doğrudur (Putnam, 1978, ss. 153-170). O hâlde bilgi, sadece bilimsel yöntemle edinilmiş inanışlardan ibaret değildir. Yani sayısı ya da kapsamı ne olursa olsun "bilimsel yöntemle edinilmeyen farklı bilgi türleri vardır."

Doğru olma olasılığına sahip önermelere inanmak makul olabilirken bir önermenin yanlış olduğu mantıksal olarak açık olduğunda ona inanmak makul değildir. Bu nedenle akılsalci (*rationalistic*) bir iddia olarak "sadece bilimsel olarak gerekçeleştirilebilir önermelere makul biçimde inanmaya hakkımız olduğu" iddiası da yanlıştır. Çünkü bu iddia da bilimsel olarak gerekçeleştirilemez. Son olarak bilimsel önermeleri makul kılan tanım, ilke, önsayıltı, aksiyom ve hipotezler bilimsel yolla gerekçeleştirilemeyeceği için bilimsel kuramlar da bilimci bakış açısına göre kendisine makul bir biçimde inanmaya hakkımızın olduğu iddialar değildirler.

Son olarak kesinliği bir yana bırakıp gerekçeleştirmenin makuliyet zeminine bakarsak bilimden başka gerekçeleştirilmiş inanışlar sağlayan bir bilgi kaynağı yok mudur? Woudenberg, kişinin bilgi üzerine düşündüğünü, hangi okullara gittiğini, $7 + 5 = 12$ olduğunu, kuşların havlamadığını ve köpeklerin şakımadığını "bilimsel yöntemlerin uygulanması"na dayanmaksızın bilebileceğimizi göstermiştir (van Woudenberg, 2018, ss. 168-169). Buna göre sırasıyla içebakışsal, belleğe dayalı, matematiksel ve algıya dayalı

böyle bir düşünce epistemolojik bir iddia olmak bakımından felsefidir (Plantinga, 2018, s. 230).

³⁰ Meta-gerekçeleştirme, önermeleri doğru kabul etmemizi makul kılan ölçütün gerekçeleştirilmesi ve bu anlamda gerekçeleştirmenin gerekçeleştirilmesidir. BonJour'un bilimsel bilgiyi de kapsayacak biçimde empirik bilgiye ilişkin kuramında başvurduğu meta-gerekçeleştirme konusu için bkz.: (BonJour, 1985, ss. 9-10).



gerekçelendirmeler örneklenmiştir.^{31 32} O hâlde bilimsel yönetime dayanmayan ama doğru olduğuna makul bir biçimde inanabileceğimiz birçok önerme mevcuttur.

Sonuç

Bilimciliğin ne olduğuna ilişkin farklı yaklaşımlara dayanan farklı tanımlar mevcuttur. Ancak bilimciliği, ortaya çıktığı bilgi süreci kronolojisi bağlamında değerlendirdiğimizde epistemik bir ilke olarak, bilginin yalnızca bilimsel yönetime dayalı olarak elde edilmesi gerektiği normuna dayalı olarak anlamak makuldür. Buna göre bilimsel yöntemin bir çıktısı olarak bilimsel bilgi küllü yetkinliğe sahiptir ve doğruluk kavramı ancak bilimsel bilgi ile mümkündür.

Ancak örnekler ele alındığında bilimciliğin dayandırıldığı epistemik ilkenin geçerli olmadığı açık olmaktadır. Bilim bize yaklaşık bilgiler sağlar ve bu bilgilerin gerekçelendirmesi mantıksal bir zorunluluğun sonucu değildir. Daha ziyade kusurlu akıl yürütmelerin geçici sonuçlarıdır. Bu durum nedeniyle bilimsel değişme (kuram ve paradigma değişimi) mümkündür. Mümkün önermeler ve zorunlu önermeler arasında yapılacak epistemik ayırım, sadece akıl yürütmenin kavramsal çözümlemelerinde zorunlu doğruları mümkün kılmaktadır. Bu sonuç, önermelere ait bir nitelik olarak değerlendirilen epistemik kesinliğin yalnızca zorunlu önermeler veya aklın zorunlu doğruları için mümkün olabileceği sonucunu gerektirmektedir.

Bilim, konu edindiği olgu dünyası hakkındaki önermelerin mümkün önermeler formunda olabilmesi nedeniyle kesinlikten uzak, bağlamsal (paradigmatik) ve görelî sonuçlara sahiptir. Yine de bilimsel bilgi bize pratik faydalar sağlar ve belirli bir paradigma içerisinde doğruya yakın öngörülerde bulunma imkânı sunar. Ancak bu olumlu özellikler bilimsel bilgi kümesini doğru önermeler kümesi ile özdeşletirmeye de doğru önermelere sadece bilimsel yöntemle ulaşılabilceği düşüncesinden hareketle doğa bilimsel olmayan alanlarda bilimsel yöntemi kullanmak gerektiğini ileri sürmeye de

³¹ Midgley ayrıca dış dünyanın mevcudiyeti ve duyularımızın güvenilirliği, mantığın geçerliliği gibi bilme (veya gerekçelendirme) sürecinin gerektirdiği ama bilimsel yönetime dayanmayan ilk inanışlardan da söz eder: (Midgley, 1992, s. 108) aktaran: (Stenmark, 2001, s. 25).

³² Stenmark bunlara ilaveten işaretlerin ne anlama geldiğine dair bir bilgi olarak lingistik bilgisinin ve anlama ilişkili yöneltimsel bilginin de bilimsel yöntemi gerektirmediğinden söz eder. Dil gibi anlam ifade eden olguları anlayan ve yorumlayan hermönetik bir varlık olmaksızın kişi bilim insanı olamaz, bilim yapılamaz. (Stenmark, 2001, ss. 29-31).



makul bir sebep teşkil etmez. Hem mantıksal yönden hem de epistemolojik yönden bir değerlendirme, bilgi kavramını ortaya çıkaran inanış, gerekçelendirme (kanıt) ve doğruluk gibi kavramların metafiziğe başvurmaksızın epistemik bir tutum içine yerleştirilemeyeceğini göstermektedir. Başka bir yöne dikkat çekerek söylenirse söz konusu kavramlar birer olgu durumuna değil, normlar aracılığıyla inşa edilmiş ifadeler karşılık geldiklerinden bilimsel betimlemeye konu edilmeyi aşmaktadır. Hem metafizik hem de norm sorunu, belirli bir bilime ve bilimsel yönteme başvurmadan önce olmak anlamında bir ilk felsefe olarak epistemolojiye duyulan ihtiyacı açığa çıkarmaktadır. Bu, bilimin felsefeye duyduğu genel ihtiyacın özel bir biçimidir. Bu durumda bilimsel olmayan bir bilgi temeline başvurulmuş olmakta ve bilimcilikte ileri sürülen epistemik ilke ile bilginin bilimsel önermelerle sınırlandırılması tutumu aşılmış olmaktadır.

Kaynaklar

- Andersen, H., & Hepburn, B. (2016). Scientific Method. İçinde *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*. <https://plato.stanford.edu/archives/sum2016/entries/scientific-method/>
- Atkins, P. (1995). Science as Truth. *History Of The Human Sciences*, 2(8), 97-102.
- Audi, R. (2018). *Epistemoloji-Bilgi Teorisine Çağdaş Bir Giriş* (M. Tuncel, Çev.). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Batak, K. (2017). *Felsefenin Sonu? W. V. Quine, Doğallaştırılmış Epistemoloji ve A Priori Bilgi*. İz Yayıncılık.
- Blaauw, M., & Pritchard, D. (2005). *Epistemology A-Z*. Palgrave Macmillan.
- BonJour, L. (1985). *The Structure of Empirical Knowledge*. Harvard University Press.
- Bunge, M. (1981). *Scientific Materialism*. D. Reidel Publishing Company.
- Cevizci, A. (1999). *Felsefe Sözlüğü*. Paradigma Yayınları.
- Cevizci, A. (2009). Doğalcılık. İçinde Ahmet Cevizci (Ed.), *Felsefe Ansiklopedisi* (C. 6). Ebabil Yay.
- Chisholm, R. M. (1989). *Theory of Knowledge*. Prentice-Hall International.
- Frank, P. (1985). *Doğa Bilimlerinde Pozitivizm* (Y. Öner, Çev.). Metis Yayınları.
- Godfrey-Smith, P. (2003). *Theory and Reality*. The University of Chicago Press.



- Gürkan, A. (2022). Bilimin Sınırları, Genişletmecilik ve Bilimsel Maddecilik: Bilimciliğin Ontolojisi Savunulabilir midir? *Felsefelogos*, 78.
- Hacker, P. M. S. (2014). Philosophy and Scientism: What Cognitive Neuroscience Can, and What It Cannot, Explain. İçinde D. N. Robinson & R. N. Williams (Ed.), *Scientism: The New Orthodoxy*. Bloomsbury Academic.
- Hospers, J. (1997). *An Introduction to Philosophical Analysis*. Routledge.
- Hume, D. (1976). *İnsanın Anlama Yetisi Üzerine Bir Soruşturma* (O. Aruoba, Çev.). Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- Lemos, N. (2007). *An Introduction to the Theory of Knowledge*. Cambridge University Press.
- Midgley, M. (1992). *Science as Salvation*. Routledge.
- Mizrahi, M. (2017). What's so bad about scientism? *Social Epistemology*, 4(31), 351-367.
- Nordgren, A. (1994). *Evolutionary Thinking: An Analysis of Rationality, Morality and Religion from an Evolutionary Perspective*. Uppsala University Press.
- Peels, R. (2018). A Conceptual Map of Scientism. İçinde R. Peels, J. de Ridder, & R. van Woudenberg (Ed.), *Scientism-Prospects and problems*. Oxford University Press.
- Peels, R., Ridder, J. de, & Woudenberg, R. van. (2018). Introduction-Putting Scientism on the Philosophical Agenda. İçinde R. Peels, J. de Ridder, & R. van Woudenberg (Ed.), *Scientism-Prospects and problems*. Oxford University Press.
- Plantinga, A. (2018). Scientism: Who Needs It? İçinde R. Peels, J. de Ridder, & R. van Woudenberg (Ed.), *Scientism-Prospects and problems*. Oxford University Press.
- Popper, K. R. (2003). *Bilimsel Araştırmanın Mantığı* (İ. Aka & İ. Turan, Çev.). Yapı Kredi Yayınları.
- Putnam, H. (1978). There is at least one a priori truth. *Erkenntnis*, 1(13).
- Reed, B. (2011). Certainty. İçinde E. N. Zalta (Ed.), *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*. <https://plato.stanford.edu/archives/win2011/entries/certainty/>
- Ridder, J. de, Woudenberg, R. van, & Peels, R. (Ed.). (2018). *Scientism-Prospects and problems*. Oxford University Press.
- Robinson, D. N., & Williams, R. N. (Ed.). (2014). *Scientism: The New Orthodoxy*.



Bloomsbury Academic.

- Rosenberg, A. (2018). Philosophical Challenges For Scientism (And How To Meet Them? İçinde R. Peels, J. de Ridder, & R. van Woudenberg (Ed.), *Scientism-Prospects and problems*. Oxford University Press.
- Russell, B. (1997). *Din ile Bilim* (A. Göktürk, Çev.). Yapı Kredi Yayınları.
- Sellars, W. (1963). Empiricism and philosophy of mind. İçinde *Science, Perception and Reality* (ss. 127-196). Routledge & Kegan Paul.
- Stanford, P. K. (2016). Naturalism without Scientism. İçinde K. J. Clark (Ed.), *The Blackwell Companion to Naturalism*. John Wiley & Sons, Inc. Published.
- Stenmark, M. (2001). *Scientism-Science, Ethics and Religion*. Ashgate.
- Stenmark, M. (2018). Scientism and Its Rivals. İçinde R. Peels, J. de Ridder, & R. van Woudenberg (Ed.), *Scientism-Prospects and problems*. Oxford University Press.
- van Fraasen, B. C. (2014). Naturalism in Epistemology. İçinde D. N. Robinson & R. N. Williams (Ed.), *Scientism: The New Orthodoxy*. Bloomsbury Academic.
- van Woudenberg, R. (2018). An Epistemological Critique of Scientism. İçinde R. Peels, J. de Ridder, & R. van Woudenberg (Ed.), *Scientism-Prospects and problems*. Oxford University Press.
- Williams, R. N. (2014). Introduction. İçinde D. N. Robinson & R. N. Williams (Ed.), *Scientism: The New Orthodoxy*. Bloomsbury Academic.

Öz: Bilimcilik farklı disiplinlerde doğa bilimleri yöntemlerinin kullanılması gerektiğinin ileri sürüldüğü felsefi bir yaklaşımdır. Güvenilir bilgiyi sağlayabilecek yegâne yolun doğa bilimlerinin yöntemi olduğu iddiası nedeniyle bilimcilik metodolojik bir yaklaşımdır ve ontolojik önkabulleri içerir. Ancak bilimci argümanın zaman yönünden başlangıcı epistemik inanışların oluşumudur, bu nedenle bilimciliğe yönelik değerlendirme ve eleştirinin epistemolojiden başlaması makuldür. Zira bilimcilik öncelikle belirli bir konu hakkındaki inanışın neye dayandırılması gerektiği sorusunun bir cevabı olmak bakımından epistemolojik bir iddidadır. Bilimciliğin epistemik ilkesi bilgi kavramının sadece bilimsel bilgidan ibaret olduğudur. Bu ilkenin kabulü ile kişi doğruya sadece doğa bilimleri aracılığıyla ulaşabileceğini ö varsayar. Ancak doğa bilimlerinin konu edindiği olgu dünyası



ile insan zihni arasındaki bilgi için temel sayılan ilişki, felsefi kabuller ve kavramlar tarafından biçimlendirilmiştir. Kesin doğru olarak kabul edilebilecek zorunlu önermelerin aksine bilimsel önermeler aklın zorunlu doğruları gibi görünmemektedirler. Bu çalışmada epistemik kesinlik dikkate alınarak bilimciliğin temeline yerleştirilebilecek epistemik ilkesi eleştirilmekte ve onun neden doğru olmadığı ortaya konulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Bilimcilik, bilimsel bilgi, epistemik kesinlik, epistemoloji, doğruluk.

